

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ ÚT HÀ

“CHUYỆN CŨ HÀ NỘI” TRONG VĂN TÔ HOÀI

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGỮ VĂN

Thái Nguyên, năm 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ ÚT HÀ

“*CHUYỆN CŨ HÀ NỘI*” TRONG VĂN TÔ HOÀI

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: GS. Phong Lê

Thái Nguyên, năm 2013

LỜI CẢM ƠN

Với lòng biết ơn sâu sắc, tác giả xin chân thành cảm ơn GS. Phong Lê, người thầy đã tận tâm giúp đỡ, hướng dẫn, động viên tác giả trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Tác giả luận văn cũng xin chân thành cảm ơn.

Các thầy cô giáo cộng tác, các cấp quản lí, lãnh đạo của Trường Trung học phổ thông Vị Xuyên - huyện Vị Xuyên - tỉnh Hà Giang

Khoa Ngữ văn, khoa Sau Đại học, các quý thầy cô giảng dạy lớp cao học Văn K19 - trường Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện cho tác giả học tập và nghiên cứu.

Toàn thể các anh chị em, bạn bè và gia đình đã quan tâm giúp đỡ.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả

Nguyễn Thị Út Hà

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả, số liệu nêu trong luận văn này là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác

Người viết cam đoan

(Ký và ghi rõ họ tên)

Nguyễn Thị Út Hà

MỤC LỤC

	Trang
Trang bìa phụ	
Lời cảm ơn	i
Lời cam đoan.....	ii
Mục lục.....	iii
PHẦN MỞ ĐẦU	6
PHẦN NỘI DUNG	12
Chương 1: BỐI CẢNH XÃ HỘI - ĐỜI SỐNG VĂN HỌC NHỮNG NĂM 1941 -1945 VÀ SỰ NGHIỆP SÁNG TÁC CỦA NHÀ VĂN TÔ HOÀI...	12
1.1. Bối cảnh xã hội những năm 1941 – 1945	12
1.2. Đời sống văn học trong những năm 1941 - 1945	15
1.3. Sự nghiệp sáng tác và vị trí đề tài Hà Nội trong sáng tác của nhà văn Tô Hoài.....	16
1.3.1. Sự nghiệp sáng tác của nhà văn Tô Hoài.....	16
1.3.2. Vị trí đề tài Hà Nội trong sáng tác của nhà văn Tô Hoài.....	18
Chương 2: GIÁ TRỊ VÀ ĐẶC TRƯNG CỦA “CHUYỆN CŨ HÀ NỘI”	23
2.1. Bức tranh đô thị hóa trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	23
2.2. Người và cảnh trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	33
2.2.1. Con người trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	33
2.2.2. Cảnh trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	44
2.3. Nếp sống và phong tục trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	54
2.3.1. Nếp sống trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	54
2.3.2. Phong tục trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	58
2.4. Ẩm thực và thú chơi trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	67
2.4.1. Ẩm thực trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	67
2.4.2. Thú chơi trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	74

2.5. Nội thị và ven đô trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	77
2.5.1. Nội thị trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	77
2.5.2. Ven đô trong <i>Chuyện cũ Hà Nội</i>	82
Chương 3 ĐẶC SẮC NGHỆ THUẬT VÀ PHONG CÁCH CỦA TÔ HOÀI	86
3.1. Sức nhớ và sức nghĩ của Tô Hoài.....	86
3.2. Cái hóm hình và tiếng cười tinh nghịch trong văn Tô Hoài.....	96
3.3. Cách kể chuyện của Tô Hoài	101
PHẦN KẾT LUẬN.....	107
TÀI LIỆU THAM KHẢO	109

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Hà Nội - mảnh đất ngàn năm văn hiến, luôn là một nguồn cảm hứng, là đề tài khiến nhiều nhà văn say mê. Có những nhà văn đã dành tâm huyết cả cuộc đời cho những trang viết về Hà Nội. Trong số những nhà văn ấy, Tô Hoài là một người tiêu biểu.

Đề tài Hà Nội có mặt trong nhiều sáng tác của Tô Hoài. Trong bài *Tô Hoài sáu mươi năm viết* GS Phong Lê đã nhận xét: “Đề tài Hà Nội cũ và mới vốn là mạch sống quen thuộc ở Tô Hoài, vẫn liên tục xuất hiện cho đến nay; mỗi tác phẩm ra đời, từ *Người ven thành* (1972), qua *Quê nhà* (1980) đến *Kẻ cướp bến bãi* (1996), đều được bạn đọc chú ý, tuy không gây sôi nổi trong dư luận. Có tác phẩm rất quý giá về tư liệu và vui hóm trong cách kể như hai tập *Chuyện cũ Hà Nội* (1998), nhưng lại có ít bài bàn và bình.” [23, 18]

1.2. *Chuyện cũ Hà Nội* là một tác phẩm tiêu biểu của Tô Hoài về đề tài Hà Nội. Được viết vào những năm 90 của thế kỉ XX, bao gồm 114 truyện ngắn, mỗi truyện như kể lại, thuật lại những cảnh, những người, những việc hoàn toàn có thật của một Hà Nội vào nửa đầu thế kỉ XX trong thời kì thuộc Pháp. Một Hà Nội xưa cũ với người và cảnh, nếp sống và phong tục ... qua những trang văn Tô Hoài đã đem lại cho người đọc một lượng kiến thức rất phong phú về xã hội học, dân tộc học và phong tục học. Tuy nhiên, cho đến nay chưa có nhiều công trình nghiên cứu về *Chuyện cũ Hà Nội*. Vì vậy, đây là một nội dung còn mới mẻ, rất cần được nghiên cứu.

1.3. Năm 2010 vừa qua, nước ta tổ chức lễ kỉ niệm 1000 năm Thăng Long Hà Nội. Đại lễ thể hiện niềm tự hào của nhân dân cả nước với lịch sử và truyền thống thủ đô ngàn năm tuổi. Ngày nay, trong công cuộc công nghiệp hóa - hiện đại hóa đất nước, Hà Nội càng nhận được sự quan tâm của nhân

dân Việt Nam và nhân dân thế giới. Hà Nội đã, đang và sẽ mãi là trái tim của đất nước Việt Nam. Với niềm tự hào về thủ đô Hà Nội xưa và nay, với tình yêu mến dành cho nhà văn Tô Hoài, nhằm giúp cho bạn đọc có một cái nhìn cụ thể hơn về Hà Nội trong văn học, chúng tôi lựa chọn nghiên cứu đề tài: “*Chuyện cũ Hà Nội*” trong văn Tô Hoài.

2. Lịch sử vấn đề

Có rất nhiều công trình nghiên cứu về tác giả Tô Hoài, nhưng nghiên cứu về hai tập truyện *Chuyện cũ Hà Nội* của ông lại rất ít, chỉ có một vài ý kiến của các nhà phê bình được nằm rải rác trong các công trình nghiên cứu mang tính khái quát, giới thiệu, mà chưa thực sự đi vào nghiên cứu chuyên biệt. Trong phạm vi luận văn chúng tôi chỉ điếm duyệt những ý kiến có liên quan trực tiếp đến đề tài Hà Nội của nhà văn Tô Hoài.

Người đầu tiên nghiên cứu văn chương Tô Hoài là nhà nghiên cứu phê bình Vũ Ngọc Phan. Ông đã phát hiện ra: “Người “kẻ Bưởi” là những người ở gần Hà Nội, đã nhiễm ít nhiều thói tục của đất kinh kỳ, tuy tính tình họ còn giản dị và chất phác, nhưng cách sống của họ đã bắt đầu phức tạp, không còn như những dân quê các miền xa.” [23, 58]

Trong bài *Tô Hoài sáu mươi năm viết* GS Phong Lê nhận xét: “Ở đề tài Hà Nội - quê ông, tức Hà Nội ven đô, Hà Nội mà ông đã vừa trải rộng vừa đào sâu vào thế giới bên ngoài và bên trong nó, Hà Nội ấy vẫn đi theo ông, dẫu ông đi bất cứ đâu, để thành hành trang của ông, để mỗi lúc soi nhìn nó, ông lại thấy bao điều mới lạ, cả trong ba chiều: quá khứ, hiện tại và tương lai. Một Hà Nội - quê hương trong ba chiều thời gian, quả đã làm nên vóc dáng một Tô Hoài, có giống và có khác với Thạch Lam, Nguyễn Tuân, Nguyễn

Huy Tường - cái “bộ tứ” làm nên khuôn hình và chất lượng “người Hà Nội – Văn Hà Nội”[23,37]

Cũng nhận xét về đề tài Hà Nội, PGS Trần Hữu Tá viết : “Ông viết về Hà Nội hồi đầu thế kỉ với những công cuộc đấu tranh, quật khởi chống Pháp ngấm ngấm hay công khai (*Quê nhà* - tiểu thuyết; *Câu chuyện bên bờ đầm sen và cửa miếu Đồng Cổ* - truyện ngắn). Một Hà Nội với đủ mọi thứ chuyện của đời thường trong mấy chục năm trước Cách mạng tháng Tám: từ cảnh mua bán người thê thảm ở phố Mới đến chuyện kinh doanh thức ăn thừa rất dơ dáy của lính Tây ở cửa Đông; từ việc Tây đoan khám rượu lậu đến “tiếng rao đêm” bán quà bánh trên các đường phố vv...(*Chuyện cũ Hà Nội*) ...Cái quý của những tác phẩm này còn ở giá trị tư liệu. Biết bao nhiêu thứ chuyện, bao nhiêu cảnh đời một thời vang bóng đã được tái hiện một cách sống động. Nó giúp ta hiểu quá khứ, từ những chi tiết sinh hoạt nhỏ nhặt. Những tên đất, tên trạm, đặc sản địa phương. Cách chạm cửa miếu và lễ dựng nóc. Cảnh rước kiệu linh đình, kiệu bay, kiệu bò. Cách nói, cách gọi đồ vật, sự vật theo lối xưa vv... Tất cả làm tăng màu sắc cổ kính của tác phẩm và chứng tỏ công phu tìm tòi hết sức say mê, tỉ mỉ của tác giả để có thể gọi lên “hồn núi sông ngàn năm.”” [23, 150 - 151]

Nhà văn Băng Sơn là người hàng chục năm nay vẫn được tôn vinh là một trong vài nhà văn viết hay nhất, sâu lắng nhất về Hà Nội, nhưng khi đọc tập *Chuyện cũ Hà Nội* của Tô Hoài ông cũng phải thốt lên rằng: “Thế hệ trẻ trên dưới 40 tuổi sẽ không biết gì về Hà Nội nếu không đọc bộ sách này”.

Về đề tài Hà Nội, Tô Hoài viết kĩ, tỉ mỉ. Chính vì thế mà nhà phê bình Hoài Anh đã nhận xét trong *Tô Hoài, nhà văn viết về Hà Nội đặc sắc và phong phú*: “Đề tài Hà Nội luôn trở đi trở lại trong tác phẩm của Tô Hoài: *Vỡ tỉnh*,